

**A
KATOLIKUS ÉS NEMZETI
KIRÁLYSÁG**

ÍRTA
REINER JÁNOS

BUDAPEST
PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA
1927.

Pallas részvénytársaság- nyomdája, Budapest, V., Honvéd utca 10.
Peelős vezető: Tiringer Károly műszaki igazgató.

A katolikus és nemzeti királyság.

Magyarország kormányzója, még mint a nemzeti hadsereg fővezére 1919-ben, egyik külföldi lapnak, a *Neues Wiener Tagblatt*-nak karácsonyi számában akként nyilatkozott, hogy a volt monarchia nemzetei, amelyek függetlenségüket súlyos áldozatok árán küzdötték ki. *sokká jobban ragaszkodnak önállóságukhoz*, semhogy akár egy dunai konföderációról is komolyan beszélni lehetne. A magyarság túlnyomó többsége *független nemzeti létet, nemzeti királyságot akar*.

A nemzeti hadsereg fővezérének ebben a nyilatkozatában kifejezett „nemzeti királyság” gondolata — kapcsolatban a független nemzeti léttel — bizonyára nem akart mást jelenteni, mint azt, amit a jelenlegi kormányelnök többször is akként fejezett ki, hogy az ország nemzeti királyt akar, mert a magyar trónon nem ülhet olyan ember, aki egyúttal más trónnak is birtokosa.

Azonban azóta a nemzeti királyság szövegét többször is oly célzattal, törekvéssel, gondolattal kapcsolatban hangoztatják, amely felhasználja az 1918-19-iki nemzet- és társadalomellenes lázadás által tört utat s amely megvalósítása esetén mindennél borzasztóbb polgárháború rémségeiben veszne el.

Amikor ezzel a törekvéssel, célzattal és gondolattal hangoztatják az *alkotmány szerinti több százados magyar királysággal szemben* a nemzeti királyságnak szövegét, akkor mégis csak fel kell vetnünk a kérdést, hogy miben is áll ez az önálló nemzeti lét és a nemzeti királyság, amikor az ezt hangoztató kormányelnök s kormánya arra kötelezte magát, hogy a nagykövetek konferenciájában képviselt hatalmak hozzájárulása nélkül a királyválasztás kérdésében intézkedést nem tesz? Amikor tehát idegen hatalmak hozzájárulása avatná nemzetivé a nekik tetsző, tehát érdekvilágukba kapcsolódó jelöltet, akinek ezért alig lehetnének igazán nemzeti céljai, nemzeti programja.

És mit jelenthetne az a nemzeti király, aki az államiságnak újabb, teljes megtagadásával lehetne királlyá?

Azt hisszük ugyan, hogy ma már — amikor az idegen beavatkozásokról festett sötét képek és terjesztett kijelentések

kevesebb hitre találnak — mégis csak elmarad Magyarországnak ez az újabb önmegalázása s azért ezt a lehetőséget kikapcsolva kérdezzük, hogy mit értenek a nemzeti királyság szölamát, jelszavát hangoztatok a nemzeti királyság alatt?

A vizsgálatnál a jelenlegi kormányelnök kijelentéseit vesszük alapul.

Ezek szerint a nemzeti király az, aki velünk vérben, lélekben, erkölcsben össze van forrva; ez nem lehet olyan ember, aki egyúttal más trónnak is birtokosa; ezzel szemben — a kormányelnök megnyugtató kijelentése szerint — nem akarnak protestáns királyt hozni a nemzet nyakára, hiszen a protestánsok is tudják, hogy mivel tartoznak a katolikus többségnek.

Ezt az utolsó teljesen feltételes, tetszéstől, kegytől függővé tett korlátot tartalmazó kijelentést mindjárt azzal kell helyesbífenünk, hogy Magyarországnak *minden körülmények között csak katolikus királya lehet s ez nem függ attól, vájjon a protestánsok is akarják-e tudni vagy nem, hogy mivel tartoznak a katolikus többségnek.* Ettől a kardinális, parancsoló elvtől még a most szokásba jött ideiglenesség címén sem lehet eltérni.

A politika tudománya a történelmi és tényleges viszonyok alapján politikai szempontból követelménynek állítja, hogy az uralkodó alattvalói többségének hitvallását kövesse.

Ennek az elvnek megvalósítása, hogy Nagy-Britannia, Svédország, Norvégia, Dánia királyának a protestáns, a szerb királynak s a jövő nemzedékekre nézve Románia királyának s azelőtt az orosz cárnak s a görög királynak a nemegyesült keleti egyházhoz kell, illetőleg kellett tartoznia; Portugália királyától pedig az alkotmány kifejezetten követelte volt, aminthogy a spanyol királyra nézve az alkotmány hallgatagon feltételezi, hogy a katolikus vallást kövesse. Sőt az angol írónöröklésből nemcsak minden a protestánstól, illetőleg anglikántól különböző másvallású leszármazó van kizárva, hanem még az a különben protestáns leszármazó is, akinek házastársa katolikus.

És Magyarország királyának mégsem azért, vagy nemcsak azért kell katolikusnak lennie, mert a magyar birodalomban 52.1% római és 97%, görög katolikus, összesen tehát 61.8% katolikus volt szemben 12.6% református, 6.4% ágostai s 0.5% unitáriussal, összesen tehát 19.3%, mondjuk protestánssal; a mai megcsonkított Magyarországon pedig 63.9% római és 2.2% görög, tehát összesen 66.1% katolikus áll 21% református, 6.2% ágostai evangélikus és 0.1% unitáriussal, tehát 27.3 % mondjuk protestánssal szemben.

És Magyarország királyának mégsem ezért, vagy nemcsak ezért kell katolikusnak lennie, hanem azért, mert *a magyar királyság katolikusnak született, így nőtt fel, így foglalt ezeréve helyet a népek, az államok társaságában.*

Szent István király „végzeményei”-nek első könyve 1. fejezetében írja, hogy a királyi méltóságra nem juthat más, mint katolikus hitet valló hívő — *catholica fide imbutus fidelis* —.

A magyar királlyá avató, magyar királlyá tevő szent koronát a római pápa a katolikus egyház érdekében végzett apostoli érdemek elismeréséül s a katolikussá lett nép fejedelmének adományozta, akit apostolnak nevez s akinek ezekérei az érdemeiért az egyház kormány hatósági jogaiba menő jogkört, a főkegyúri jogosítványt is adományozza s azt a jogot, hogy előtte az aposiolság jelvényéül a keresztet vihetik.

A koronát szentnek, angyalinak, apostolinak, magát az országot és királyát is apostolinak nevezik a krónikák, a hagyomány, a diplomáciai s állami okmányok s a sok százados joggyakorlat. Ezen a helyen csak futólagos utalásokra szorítkozhatom; így kiszakított példaképen említem a 15. s 14. század okmányaiából, hogy a magyar királyt állandóan katolikus fejedelemnek írják, akit a pápa nemzetünk királyának és apostolának nevezett; az erdélyi katolikus status a 17. század legelejétől kezdve szintén az apostoli királyról beszél; gr. Csáky bíbornok, kalocsai érsek az országos küldöttség élén III. Károlyhoz 1725. júl. 5.-án intézett beszédében az apostoli országról s arról szól, hogy ebben az apostoli országban az angyali korona úgy mint kezdetben és most sohasem fog más, mint római katolikus főre szállani. Az 1725. évi 86. í.-c. a szent korona országairól s a katolikus és apostoli királyról beszél. Amikor azután — amint ez már inkább közismert — XIII. Kelemen pápa Mária Teréziának és a magyar trónon utódainak az apostoli királyi címet adományozza, illetőleg újra adományozza, ezt a magyar királyoknak a katolikus egyházhoz való kapcsolatára s a katolikus egyház iránti érdemeikre való tekintettel teszi.

A magyar alkotmány s a hagyomány erejénél fogva a magyar király csak katolikus lehet.

Elképzelhetetlen és fogalmi képtelenség is lenne, hogy a magyar szentek örökébe másvallású léphessen, mint katolikus. Lehetetlen, hogy más mint katolikus lehessen apostoli király; más mint katolikust nem illethetnek meg a főkegyúri jogosítványok; más mint katolikus előtt nem lehet a keresztet, mint az apostolság jelvényét vinni. És Magyarországnak gyakran oly mozgalmas történelmében *soha még kísérlet sem történt, hogy más mint katolikus fejére tegyék a koronát.*

A kálvinista Bocskay István ugyan két koronát is kapott; egyet a töröktől, egyet az erdélyiektől, de ezek pusztá jelentőség nélküli ajándékok voltak, amint azt Bocskay is felfogta. Őnála a szent koronával való koronázás soha szóba sem jött.

Bethlen Gábor a beszercebányai országgyűléssel királlyá választatta magát; sőt a szultántól nagy ígéretekkel felhatalmazást kért, hogy a koronát elfogadhassa. A koronázás kérdése azonban nála sem jöhet szóba, mert bár hívei sürgették, hogy koronáztassa meg magát, „Bethlen fontolóra vette, hogy e dicsőség még nagy szégyenére lehet”, mert „azt hiszi, hogy Isten híre nélkül koronázták volna és félt a magyarok állhatatlanságától” s amikor a hagyo-

mány szerint Alvinczi ajánlkozott, hogy fejére teszi a koronát, Bethlen kijelentette: „Nem kegyelmed az esztergomi érsek”.

S itt elérkeztünk egy újabb döntő mozzanathoz, amely ki-zárja, hogy nemkatolikus magyar király lehessen.

A magyar királyáavatáshoz a szent koronával történő koronázás elmaradhatatlan.

Ez a koronázás oly egyházi cselekmény, amely a király személyét szenteltié teszi; később is mindmáig, amikor a koronázásba több közjogi elem jut be s az ország koronáz, ez a koronázás kizárólag az eredeti egyházi közreműködéssel végzett egyházi, vallási szertartással mehet végbe.

Amikor Miksa király nem akart a koronázás előtti napon bűjtöt tartani és az Úr testét a koronázási szertartás alatt egy szín alatt magához venni, akkor emiatt az országgyűlés elmaradt s csak akkor történt meg a koronázás, amikor Miksa kész volt a római Pontificale követelményeinek eleget tenni.

Ez a koronázás egyházi szertartás, szentelmény, amely a királyt Isten felkentjévé teszi.

A magyar közjog, krónikák, évkönyvek, hagyományok, köz-tudat, közhit szerint semmi sem érintheti a közel ezer év óta el-fogadott, lényegét képező s a Pontificale Romanum szerint vég-zett koronázási szertartásokat, amelyeken világi hatalom nem változtathat. Ezért lehetetlen, hogy a koronázó egyházi személy mást mint katolikus kenjen fel a szent olajjal; lehetetlen, hogy mással szemben végezzen a koronázási misében bármily cselek-ményt. Természetesen csak katolikus koronázandó királyhoz intéz-heti azt az intelmet, hogy a katolikus vallást, melyet bölcsődtől fogva vallottál, tartsd meg sértetlenül mindvégig és erődhez képest védelmezd meg minden ellenséggel szemben és csakis katolikus királynak mondhatja a korona feltételénél: fogadd az ország koronáját, amelyet püspöki kezek tesznek fejedre az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében és tudd meg, hogy ez a szentség glóriáját és megkülönböztetést és erőt jelent és ne feledd, hogy ezáltal a mi munkánk részesévé leszesz.

Mindez mutatja, hogy mennyire rosszul volt alkalmazva a bevezetésben említett, csak súlyos félreértéseket kihívó s az egész magyar államisággal, az azt megállapító, kifejlesztő s fen-tartó legerősebb erőkkel szembehelyezkedő történelemellenes kije-lentés.

Hasonlóképpen csak alap- és igazi tartalom nélküli mindaz, amit az előrebocsátott kormányelnöki kijelentések a nemzeti királyság jelszavának felhasználásával Magyarországnak négy századon át törvényes dinasztiajával szembeállítani akarnak.

Egyszer már írtam erről s azt kérdeztem : mit értenek a nem-zeti királyság alatt?

Vajjon Nagybritannia hannoveri háza, a spanyol bourbon-anjoui, a svéd bernadottei, a belga szász-koburg-góthai ház, Oláhországnak hohenzollerni háza nem alkot-e ma már nemzeti királyságot, nemzeti uralkodóházat?

A származásnak pusztán külső ténye talán még sem lehet határozó ebben a tekintetben; ellenkező esetre nálunk Kun László nemzetibb király lenne, mint pl. Nagy Lajos.

Hiszen a családi kapcsolatok, a nevelés, az idegenbenlét, sok egyéb körülmény és tényező sok idegen átalakító hatást gyakorolhat a származástól várható lelki világra s viszont valamely nép, valamely nemzet életébe való állandó bekapcsolódás, annak érdekei, szelleme viselőivé, nemzetivé teheti az idegen eredetű uralkodó-családot.

Az Anjouk uralkodása kétségtelenné teszi, hogy idegenek nemzeti királyokká alakulhattak át. Az ellenkezőt: hogy mennyire nem véd meg a nemzeti származáson alapuló nemzeti királyság az idegen befolyástól s annak nem egyszer nemzeti szempontból vészes hatásaitól, a legnemzetibb királyi család, az Árpádok történelmének azok a szakaszai mutatják, amelyeket német, görög, kisebb mértékben spanyol és merániai befolyások nevéen ismerünk.

Ezzel szemben vannak az Árpádok között olyanok, akiket a külső mozzanatok, külső vonások alapján maga a nemzet sem tekintett nemzeti íronigénylőknek, nemzeti utódoknak. Ilyenek a „görög” III. Béla; a „velencés” III. Endre. III. Bélában a „magyar társadalom három főeleme: a királyi család, a főpapság, az urak egyaránt bizalmatlansággal fogadták az „idegent”, a „görögöt”, aki résztvett a nemzete, a vérei elleni harcokban, úgy hogy hosszú időbe került, amíg leküzdhette a bizalmatlanságot; pedig ez a görög császárjelölt egyike lett a legkiválóbb, legigazabb magyar nemzeti királyoknak, akiről Thallóczy azt írja, hogy politikájának ritmusa magyar volt s ő valóban a magyar birodalomnak egyik alapítója.

III. Endre, a velencés félig olasz volt s ezért őt is bizalmatlansággal fogadták s habár az ő nevéhez nem fűződik a magyar birodalom felemelkedése, megerősödése, mégis nemzeti királyként rész számot.

Ezek mellett, sőt részben szemben is talán joggal kérhetjük, hogy vájjon nem nemzeti királya Magyarországnak az Anjou Nagy Lajos, aki egybeforrott a magyar nemzettel, akitől a Nagy nevet érdemelte ki azért, hogy a magyar birodalmat a hatalom és tekintély addig nem ismert fokára emelte s vezető szerepet szerzett neki az európai politikában?

Mielőtt tovább folytatnám ezt a gondolatmenetet, már itt említsem, hogy sem Nagy Lajostól, sem Hunyadi Mátyástól nem tagadhatja meg semmi — politikai elfogultságtól meg nem zavart — elme a nemzeti királyság minőségét azért, mert Nagy Lajos egyúttal lengyel király is volt s Mátyás megszerezni törekedett a cseh trónt, amelyre örökösödési jogot nyert s amelynek királyi címét is viselte. És bizonyára nem tagadnák volna meg II. Rákóczi Györgytől a nemzeti fejedelem minőségét, ha sikerül az a terve, amely romlása lett, ha sikerül megszereznie a lengyel koronát.

Ezekben az esetekben a magyar király, illetőleg erdélyi fejedelem szerezte meg, vagy igyekezett megszerezni az idegen

trónt; amíg ezzel szemben a mostani törvényes dinasztianknál a magyar nemzet éppen azért fogadta el ezt az uralkodóházat, mert más államnak is uralkodóháza volt, sőt a nőági örökösödés elfogadásánál ez a körülmény is fontos szerepet játszott.

Amikor Magyarország lefelől fogadott el ebből az uralkodóházból királyt, akkor lehetett volna még arról beszélni, hogy az nem nemzeti király, habár itt sem szabad elfelejteni, hogy ez a királyi család sokféle rokonsági kapcsolatban állott a korábbi magyar királyokkal.

Különb is érthetetlen, miért állana szükségképpen és elvileg és minden esetben ellentétben a nemzeti királyság fogalmával, hogy valamely ország uralkodója egyúttal más ország koronáját is viseli?

Habár viszont bizonyára idegen, nem nemzeti, sőt a nemzet történelmi, társadalmi s egész érzésvilágával ellenségesen ellentétben álló lenne pl. olyasvalami, mint amit a kalandos oláh-magyar perszonálunió jelenfene. Ez ugyanis nemcsak a magyar nemzet legnagyobb élethalál-harcában vele szemben csak tegnap elkövetett szövetségi hűtlenség miatt lenne nemzetellenes, hanem a magyar államot s magyar honpolgárokat barbár módon pusztító rajtaütésért, majd későbbi itteni magatartásáért s a magyarságot rontó mostani békeköiésellenes kormányzatért és azért, mert ez a gondolat minden erdélyi magyarnak érzés- és gondolatvilágát csúfolná meg. Azonkívül Romániának nagyszámú ellenségeivel (oros, szerb, bolgár s egyik, vagy másik nyugati nagy hatalommal) is szembeállítaná Magyarországot.

Hogy milyen mélyen gyökerező ellentétben áll az erdélyi magyarságnak érzés- és gondolatvilágával, sőt létének érdekeivel bármilyen nevű és alakú oláh uralmi kapcsolat és viszony, arra nézve némi felvilágosítást adhatnak gr. Bethlen Istvánnak 1907-ben A Mezőség és az erdélyi magyarságról, 1912 s 1913-ban az erdélyi oláhság magyarországi bíriokvásárlásairól s a magyar birtokpolitika erdélyi feladatairól mondott beszédei, illetőleg megjelent füzetek. Ezekben mindenütt azt látjuk, hogy egy magasabb kultúrájú államnak uralkodó nemzetét képező népre mily fenyegető volt az oláhságnak jelenléte s hogy már akkor éleihalálküzdalem folyt a magyarság ellen a románság részéről, amelyben a magyarságot csak az egész magyar állam és társadalom nemzeti ereje lett volna képes megvédeni. S ugyanezekben a megnyilatkozásokban az a gondolat is kifejezésre jut, hogy az olyan politika, amely saját fajunk és államunk erősségeinek rovására akar nekünk barátokat szerezni, rosszabb az ellenségnél. S ezt ma a természetellenes tervvel szemben azzal a kérdéssel variálhatjuk, hogy vajjon nem öngyilkos lépés lenne-e azoknak az erősségeknek rovására ily vészes, pusztító erőknél Magyarországot felett közvetlenül, vagy akárncak közvetve uralmat biztosítani.

De ha ez a konkrét kalandos terv ily végtelenül idegen-szerű és végzetes is, azért elvileg lehet nemzeti királyság két vagy több ország személyi, sőt realuniója mellett is.

Ez tehát nem lehet a nemzeti királyság döntő meghatározója.

Éppen úgy érthetetlen és történelmileg téves s alapnélküli az az állítás, hogy valamely nemzet köréből, államalkotó népének véréből való származás képezné a nemzeti királyságnak kizárólagos, vagy elmaradhatatlan formáló erejét.

Ha ez igaz lenne, akkor az előzőleg említett államok uralkodói nem lennének nemzeti királyok, nálunk — mint már említettem — az Árpádok véréből való görög Bélát s velencés Endrét az ország sokáig nem tekintette nemzeti királynak s viszont Kun László nemzetibb király lett volna, mint Nagy Lajos.

S csodálatos módon a nemzeti királyság eszményi példája s alakjaképpen szerepel Szapolyai János király azért, mert sikerült a nemzeti királyság gondolatát a maga személyével kapcsolatban küzdelembe vinni s annak színe alatt magának a magyar koronát megszereznie.

A Szapolyai-család egy verzió szerint Boszniából, másik szerint Pozsega-megyéből származott; nagy felemelkedését Mátyás királynak köszönhette, aki ellen azonban összeesküdött; már ekkor dolgozott benne a trónravágyás. A későbbi János király már II. Ulászló s II. Lajos király életében dolgozott a maga királysága érdekében konföderációkkal, fegyveres országgyűlésekkel s forradalmi jellegű erőszakossággal, amikben roppant vagyonán, százmérföldekre terjedő uradalmain kívül családi összeköttetései is segítettek. Anyja tescheni hercegasszony, nővére Zsigmond lengyel király felesége volt: ő maga pedig a Habsburg ivadéknak, II. Lajos özvegyének, I. Ferdinánd, későbbi király nővérének kezét szerette volna megnyerni, ami Mária özvegy királyné ellenállásán meghiúsult. Erre a lengyel királynak leányát vette nőül.

Ez a király, a szokásos megjelöléstől eltérőleg éppen ellenkezőleg szomorú példája annak, hogy hiányzott benne a nemzeti érzelmekkel, érdekekkel való egybeolvadás, amely a leszármazásnál lényegesebb eleme, feltétele, formálója a nemzeti királyságnak. A maga felemelkedését oly sok erőszakkal munkált gyenge királyt az ország vezető osztályának egy része éppen nem tekintette a nemzeti királyság eszményi képviselőjének. Ezért tót királynak nevezték s — mint ez az ország lakosaiból vett nem rendkívüli nagyságok ily felemelkedésének rendes esete — nem tekintették a nemzet legjogosultabb, legméltóbb képviselőjének.

Szapolyai ellen különben a történelem éppen a nemzeti gondolat s magyar birodalmi lét kérdéseiben — máig el nem döntött — súlyos vádakot emel s valóban a hatalmának, uralmának védelmére igénybevett s fiára átörökített török szövetséggel Magyarországot a másfélszázados hódoltságához juttatta, amely alól azután a Habsburgok szabadították fel az országot.

Vajjon ily körülmények közt az esetleges, akármilyen messze visszanyúló verség elég-e a nemzeti királyság megállapításához és ez az óhajtott ideál? Különösen egy megcsontított és saját fiainak vétkeiből állami függetlensége s önállósága kellékeitől s mel-

tóságától megfosztott országban, amelyet ilyen kísérlet ezenfelül még a polgárháború rémségeinek is kitenné!

De a mi törvényes dinasztiaink talán mégsem idegen dinasztia, a mi törvényes dinasztiaink talán mégis csak nemzeti dinasztia.

Nem fektetek különös súlyt I. Miksa császárnak, I. Ferdinánd király nagyatyjának 1506 április 18-án kelt nyilatkozatára, amelyben arra hivatkozik, hogy magyar vérből magyar földön születeti s ünnepélyes óvást tesz, hogy a Szapolyai érdekében alkotott s idegeneket a trónöröklésből kizáró 1505. évi országgyűlési határozat nem irányulhat ellene, mint született magyar ellen.

Amire utalok az az a tény, hogy törvényes dinasztiaink négy századon át uralkodik Magyarországon; már pedig nem nagy azoknak a családoknak száma, akik kimutathatólag négy századon át részesei a magyar állam, akár a társadalom életének és mégis kétségtelenül magyarok.

Éppen úgy történelmi tény és valóság, hogy ez a dinasztia Magyarországot a lörök uralom aiól felszabadította s a magyar államot, magyar nemzetet, magyar nevet a legmagasabb fokra emelni segítette.

Nem történetet írok, sem védő-, sem dicsőítő beszédet, azért csak kiszakított példát említek.

Itt csak Mária Teréziát említem, akiről még 1885-ben azt írja a politikai tudomány magyar atyamestere: Bármint vélekedjünk egyébként, egészbe véve Mária Terézia kormányzatának szelleméről, annyi kétségtelen, hogy tényeivel a nemzet politikai újjászületésének magvait ő hintette el. De nemcsak politikai, irodalmi újjászületésének is Mária Terézia lett, bár utóbbinak akaratlanul központja.

S a nemzet megérfésének lelki tanúságaiként oly szépen hangzanak Mária Teréziának vejéhez, Albert szász herceghez írt levelei, amelyek egyikében írja, hogy „mi sem lehetett reám nézve kívánatosabb, mint az, hogy annyira kedvelt magyar királyságom régi határaiba visszahelyeztessék, teljes épségben helyreálljon”. Ennek megvalósítása végett visszacsatolja az Erdélyhez tartozó részeket, a tiszai kerületet, Szerémséget s egész Alsó-Szlavoniái, a szepesi városokat, a tenger melléket. Mikor azután a temesi bánásói is visszakapcsolja Magyarországhoz, más levelében azi írja, hogy: „meg vagyok elégedve azzal, hogy legalább ez a királyság boldogabbnak mondhatja magát, mini előbb volí. Jó magyar nő vagyok, szívem íele van hálával e nemzet iránt! most már mondhatom: consummatum est! — és megnyughatom úgy az életben, mint síromban is”; — és gr. Eszterházy kancellárhoz intézet kézírata: „Esterházy! én meghalok; mondja meg nemzetének, hogy hálával emlékeztem meg róla utolsó percemig”.

Ez az egy példa is mily beszédesen szól; de talán nem szabad emellett mellőzni azt a gondolatot se, hogyha nem lett volna meg ebben a dinasztiaiban a nemzeti érdekek, a nemzet mivoltának érvényesítésére irányuló érzés és akarat, akkor nem lehetne megérteni, hogy a nemzeti érdekek legfőbb képviselői

miképen kapcsolódtak bele e dinasztia uralkodói tevékenységébe és munkájába.

Ennek klasszikus példajaképpen említem éppen a jelenlegi kormányelnöknek egyik ősét, mint ezeknek a nemzeti érdekeknek kiemelkedő képviselőjét; bethleni Bethlen Miklóst, Erdélynek egyik legkiválóbb államférfiát s főkancellárját. Ő volt a Scherffenberghez titkon intézett, a tényleges birtokbavétel ellen érvelő emlékiratnak szerzője, amelyben kifejezést nyer, hogy a haldokló Erdély Leopold császár lábainál hever. Ő volt, aki a Leopoldinum Diplomát ki-
eszközölte s akit ezért I. Lipót 1696-ban 40.000 frttal megajándékozott s gróffá tett; amiknek elfogadása, viselése s az utódokra átörökítése kétségtelen belekapcsolódás ennek a dinasztianak uralkodói gondolatvilágába.

Hasonlóan elképzelhetetlen a nemzeti érdekek, a nemzet mi-voltának érvényesítésére irányuló érzés és akarat hiánya esetében a férfiúi lekötélést, az uralkodói tevékenységbe legbensőbb belekapcsolódást jelentő oly bizalmi méltóságnak elfogadása, milyen a titkos tanácsosi, amelyet pedig maga a jelenlegi kormányelnök fogadott el e dinasztíából való királyunktól.

Az itt említett esetek egyikében sem lehet a nemzeti király-ság gondolatának megtagadását, ahhoz való hűtlenséget elfogadni, akárcsak feltételezni.

De hiszen a Habsburgok alatti belső küzdelmek nagyobb részében a vallási, másokban kormányzati kérdések, célok és érdekek álltak harcban s csak kivételesen kellett a nemzeti gondolatnak küzdelembe mennie, — amikhez hasonló küzdelmekről pedig még a vérségi alapon nemzeti királyok alatt sem volt ment Magyarország.

Az azonban egyenesen kétségbeejtő, hogy ma egy, a nemzet egésze, államisága, társadalmi-, anyagi és szellemi léte elleni — vérségre magyaroktól is indított és vezetett — minden ízében nemzetellenes forradalom, lázadás arra nyitott legyen utat, hogy védeni legyünk kénytelenek azt a dinasztiankat, amelyet négy század oly sok nemzedéke fogadott el s tartott alkotmánya szerinti s több mint két század óta örökletes uralkodóházának.

Fájó, nehéz szívvel foglalkozom ezekkel a kérdésekkel, azéri bizonyára megértik, ha Arany versének ezzel a változatával fejezem be ezeket a sorokat:

Rosz idöket érnk,
Rosz csillagok járnak :
Isten öja új csapástól,
Isten öja a haláltól
Mi magyar hazánkat!